

УДК: 378.14.015.62

DOI: https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-101-2_2-59-68

МЕДИЧНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТИТУТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МЕДИЦИНИ

О. М. Куценко

ORCID 0000-0003-0389-0849

Т. Є. Карлова

ORCID 0000-0001-6241-7774

У статті розглянуто сутність та особливості медичного закладу вищої освіти як інституту формування професійних якостей майбутніх магістрів медицини. У зв'язку із модернізацією системи освіти України, входженням її в європейський освітній простір, особливої актуальності набуває проблема створення в навчально-виховному процесі закладу вищої освіти таких умов, які б сприяли ефективному формуванню професійних якостей майбутніх фахівців. Для досягнення мети в роботі використовується комплекс методів дослідження, а саме: теоретичні (аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація наукових даних).

Виявлено, що педагогічні умови становлення і розвитку професійних якостей студентської молоді у медичній сфері передбачають наявність таких факторів, як: забезпеченість гуманітарно-виховної роботи; гуманізація й гуманітаризація освіти; наявність гуманістичної концепції навчання і виховання; забезпеченість інформацією; забезпеченість засобами організації дозвілля; комфортність освітнього середовища; відповідальність вихователя за підготовку фахівця високої кваліфікації; власні зусилля студента з саморозвитку та самовдосконалення особистості; організація всебічної взаємодії культури та освіти; визнання людської та національної культури фактором розвитку освіти; наявність системи соціального партнерства.

Зазначено, що під час професійної підготовки майбутніх лікарів у медичному виші важливого значення набуває особистісна підготовка студентської молоді, метою якої є формування як професійно значущих якостей особистості, так і її гуманістичної спрямованості, психологічної культури, здатності до толерантної взаємодії майбутніх лікарів із пацієнтами.

Встановлено, що медичний заклад вищої освіти являє собою виховний і освітній інститут, один з мікрофакторів соціалізації особистості, що відрізняється тим, що першорядне значення приділяється професійній медичній освіті у взаємозв'язку з формуванням у майбутніх магістрів медицини моральності.

Ключові слова: медичний заклад вищої освіти, виховний інститут, освітній інститут, толерантна взаємодія, майбутні магістри медицини.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В умовах модернізації системи освіти України, входження її в європейський освітній простір особливої актуальності набуває проблема створення в навчально-виховному процесі ЗВО таких умов, які б сприяли ефективному формуванню професійних якостей майбутніх фахівців. Особливо це стосується підготовки кадрового потенціалу для галузей, пов'язаних із необхідністю встановлення гуманних міжособистісних взаємин, зокрема – медицини, де професійна компетентність невіддільна від особистісних якостей морально-етичного змісту, таких як доброта, милосердя, чесність, скромність, доброзичливість, сміливість, толерантність тощо. У них знаходить вираз духовність, здатність у своїх думках, поняттях та ідеях виходити за межі свого біологічного існування, слідувати життєтворчим принципам, які роблять поведінку лікаря дійсно гуманною в загальнолюдському сенсі слова (Асмалова, 2018, с. 12-13).

Морально-етичні якості як загальнолюдське і водночас соціально детерміноване явище вивчалися науковцями всебічно. Розглядаючи мораль як певну форму свідомості – сукупність усвідомлюваних принципів, правил, норм поведінки, а морально-етичні якості – як відображення цих принципів, правил і норм у індивідуальних особистісних характеристиках, учені здавна трактували це явище як одне з найбільш значущих у суспільстві (Лещенко, 1994).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. З філософської точки зору основні складові й детермінанти моралі визначали Аристотель, Ф. Бекон, Г. Йонас, Ю. Хабермас, В. Шинкарук. Соціальні аспекти моралі й етики вивчали С. Архангельський, М. Боришевський, С. Ільенко, А. Малихін, І. Міхеєва, В. Рибалка, І. Фролов. Психолого-педагогічні основи та шляхи виховання морально-етичних якостей у різних вікових категорій досліджували В. Болотіна, О. Вишневецький, І. Зязюн, В. Пікельна, І. Потапова, І. Прокопенко, Ю. Щербяк, Н. Щуркова та багато ін. Процес професійної підготовки майбутніх медиків вивчали численні дослідники:

О. Андрійчук (виховання гуманності студентів медичного коледжу), Х. Мазепа (організаційно-педагогічні умови виховної роботи в медичному коледжі), Л. Переймибіда (розвиток деонтологічної культури учнів медичного ліцею). Безпосередньо виховні аспекти діяльності вищих медичних закладів освіти досліджували Л. Артамонова, С. Белан, Г. Бурчинський, Л. Котлярова, Т. Лещенко, І. Ніколайчук, О. Уваркіна та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. З урахуванням засад медичної деонтології, як цілісного наукового напрямку, що розглядає систему вимог до морально-етичної сфери діяльності лікаря, педагогічний аспект виховання морально-етичних якостей майбутніх магістрів медицини у навчально-виховному процесі медичного вишу залишається відкритим.

Мета статті – розглянути сутність та особливості медичного закладу вищої освіти як інституту формування професійних якостей майбутніх магістрів медицини.

Методологія роботи зумовлена метою нашого дослідження. Для досягнення зазначеної мети в роботі використовується комплекс методів дослідження, а саме: теоретичні (аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація наукових даних).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Відомо, що будь-яка якість особистості може формуватися тільки в процесі спілкування і діяльності. Найбільш важливу роль у вихованні особистості майбутнього лікаря відіграє діяльність і спілкування, що реалізується в рамках медичного ЗВО. Як вказує А. Шантуров (1982), психологічно грамотне і обґрунтоване, комплексне і разом з тим індивідуалізоване виховання є одним з найбільш сильних і керованих факторів, що лежать в основі активного формування професійних якостей майбутнього фахівця. Інакше кажучи, у процесі навчання в медичному ЗВО майбутній лікар повинен пройти спеціальну школу виховання, знайти стабільний особистісний профіль, орієнтири для життя і діяльності з метою підвищення якості життя пацієнтів (Лігер, 1997, с. 20).

Для успішної реалізації процесу формування толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти із пацієнтами необхідно враховувати ряд особливостей, які притаманні медичній освіті. Його першою відмінною особливістю є тривалість.

Вища медична освіта – це процес безперервного навчання, який займає в середньому 7-8 років. Медичний ЗВО характеризується не тільки тривалим навчанням, але і великою насиченістю навчального матеріалу з

різних галузей знань, що, безсумнівно, вимагає обґрунтованого підходу до всіх етапів навчально-виховного процесу.

Наступною відмінною рисою медичної освіти є її специфічність, тому що в центрі уваги – пацієнт. Професійна діяльність спрямована на людину, має психічні та фізичні страждання, викликані хворобою. Відповідно з цим медична підготовка майбутніх лікарів будується не тільки на знаннях анатомо-фізіологічних особливостей людського організму, але й передбачає певну міру психологічного впливу на людину, яка ґрунтується не стільки на заборонах і приписах, скільки на знанні особливостей людського спілкування (Бабенко, 2009, с. 71).

Ще однією особливістю є технізація і, як наслідок, професіоналізація медичної освіти, які обумовлені прискореним технічним прогресом. Українська вища медична освіта, як і раніше розвивається по шляху спеціалізації, «виращування» вузьких фахівців, підготовки майбутніх лікарів до конкретної професії. В умовах технократичної медицини пацієнт є в першу чергу організмом і розглядається як типовий випадок, що вимагає здійснення ряду стандартних процедур з метою досягнення конкретного результату. При уніфікації медичних дій не можуть бути враховані всі індивідуальні особливості хворого, зникає відношення до пацієнта як особистості. Саме тому виникає гостра потреба у формуванні толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти із пацієнтами. Не можна не сказати і про проблему «розчарування» в медичній професії, яка стосується студентів в медичних ЗВО. Низький рівень заробітної плати лікаря, падіння престижу медичної професії, занижений соціальний статус лікаря, «розвал» матеріально-технічної бази лікувальних установ, негативний досвід роботи в лікарні – все це призводить до того, що випускники медичних ЗВО найчастіше залишають медичну сферу, навіть не почавши працювати.

У процесі формування толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти із пацієнтами також необхідно враховувати об'єктивні і суб'єктивні фактори, що впливають на даний процес.

До об'єктивних факторів належать: культурні – існуючі історичні, соціально-демографічні, національні традиції, норми, звичаї, ритуали, цінності, характерні для регіону, країни; соціальні – що охоплюють приналежність студента до певного соціального класу (індивідуальний спосіб життя, соціальна роль і статус студента, місце проживання, характер впливу соціального оточення, характер взаємин студента з оточуючими людьми, середа медичного ЗВО, специфіка викладацького складу тощо). Суб'єктивні чинники включають: психологічні – пізнавальні процеси, властивості і тип особистості студента-медика, психічний стан, вік, зміст ціннісних орієнтацій і установок, позитивне ставлення до гуманістичних

проявів інших людей, здатність протистояти антигуманним вчинкам, емоційна і моральна стійкість; педагогічні – рівень освіченості і духовно-моральної культури студентів, зміст професійної освіти тощо. Дані фактори в кінцевому підсумку обумовлюють реальну соціальну ситуацію розвитку для кожної конкретної особистості.

Найважливішим фактором, що визначає ефективність процесу становлення особистості студента-медика, в цілому, і формування толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти із пацієнтами, зокрема, є психолого-педагогічна підготовка та культурно-освітня діяльність у ЗВО. Необхідно підкреслити, що сучасна культурно-освітня діяльність ЗВО передбачає сукупність умов, у яких здійснюється життєдіяльність суб'єктів освітнього простору, повинна відповідати таким вимогам: забезпечити розвиток особистості відповідно до індивідуальних вмінь, здібностей та професійної діяльності фахівців упродовж життя; сприяти самореалізації студентів (задовольняти потреби й інтереси) та їх адаптації до соціальних змін; розвивати комунікативні навички студентів-медиків; демонструвати інтегративний підхід до змісту навчання, використовуючи знання, вміння та навички студентів-медиків; формувати культуру, цінності та моделі поведінки студентів; визначати перспективи розвитку закладу й подальшої кар'єри майбутніх професіоналів. Отже, формуючи особистість, університетське культурно-освітнє середовище одночасно виступає тактикою зусиль колективу, що представляє собою органічну єдність соціально-психологічних, духовно-моральних і предметно-просторових умов життєдіяльності. Лише у тісній взаємодії з культурно-освітнім середовищем ЗВО відбувається становлення і розвиток соціальних якостей студентів-медиків, в основі яких лежить сукупність освітніх, виховних, розвивальних, культуро-творчих й креативних регулятивів взаємодій. Саме так поступово відбувається формування особистісних характеристик студента, адже патріотичне виховання й національна культура – основна складова процесу формування освітнього середовища медичного ЗВО (Ісаєва, 2014, с. 160).

Сучасний процес навчання в українських ЗВО є полем програми виховного впливу, який здійснюється через змістовні і процесуальні характеристики дисциплін, що викладаються. У медичному ЗВО цей вплив має забезпечуватися зусиллями всіх форм діяльності: навчальної, виховної, науково-дослідної, інноваційної, медичної тощо. Вони формують базові компетенції медичного працівника – діалектичний сплав моральних якостей і професіоналізму. Професійне становлення лікаря-гуманіста можливе в тому випадку, якщо в медичному ЗВО реалізується виховна система, яка створює умови для розвитку не тільки професійної компетентності

майбутнього лікаря, але і духовно-етичного і культурного розвитку особистості. З перших років навчання в медичному ЗВО майбутній лікар повинен не тільки оволодівати знаннями, а і виховувати в собі культуру людських відносин. Також слід детермінувати педагогічний потенціал середовища, його функції і структуру як професійно й особистісно-розвивальний феномен, тобто необхідно розкрити роль освітнього середовища ЗВО у розвитку особистості й становленні майбутнього фахівця медичної сфери. Отже, педагогічні умови становлення і розвитку професійних якостей студентської молоді у медичній сфері передбачають наявність таких факторів, як: забезпеченість гуманітарно-виховної роботи; гуманізація й гуманітаризація освіти; наявність гуманістичної концепції навчання і виховання; забезпеченість інформацією; забезпеченість засобами організації дозвілля; комфортність освітнього середовища; відповідальність вузу за підготовку фахівця високої кваліфікації; власні зусилля студента з саморозвитку та самовдосконалення особистості; організація всебічної взаємодії культури та освіти; визнання людської та національної культури фактором розвитку освіти; наявність системи соціального партнерства (Карташов, 2001).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, можемо констатувати, що медичний заклад вищої освіти являє собою виховний і освітній інститут, є одним з мікрофакторів соціалізації особистості, що відрізняється тим, що першорядне значення приділяється професійній медичній освіті у взаємозв'язку з формуванням у майбутніх лікарів моральності. Згідно з методом аналізу виховних організацій А. Мудрика (2004), медичний ЗВО можна охарактеризувати з різних сторін: як освітньо-виховний заклад, в якому реалізуються функції виховання через навчання; як колектив, в якому грає важливу роль організація позанавчальної діяльності; як соціально-психологічну групу, що впливає на її членів через їх вільне спілкування, норми і цінності групи (с. 19-23). Медичний ЗВО можна розглядати як установу і як колектив, в якому відбувається процес розвитку і становлення особистості майбутнього лікаря.

Наша робота не вичерпує всіх аспектів дослідження, а тому перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у необхідності детермінувати педагогічний потенціал освітнього середовища ЗВО як професійно й особистісно-розвивальний феномен; розкрити роль освітнього середовища ЗВО у розвитку особистості й становленні майбутнього фахівця медичної сфери.

Література

1. Асмалова М. В. Проблеми виховання й оцінювання морально-етичних якостей студентів медичних вишів. *Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах*: матеріали наук.практ. конф., з міжнар. уч. (Полтава, 22 бер. 2018 р.). Полтава, 2018. С. 12-15.
2. Бабенко П. А. Формирование толерантности как профессиональной компетентности в процессе подготовки будущих врачей: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ростов-на-Дону, 2009. 155 с.
3. Ісаєва О. Інноваційний підхід щодо культурно-освітнього середовища вищих навчальних медичних закладів освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2014. Вип. 13. С. 157-162.
4. Карташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2001. 22 с.
5. Лещенко Т. О. Про деякі аспекти гуманітарної підготовки студентів-медиків. *Гуманітарна та екологічна підготовка студентів*: тези навч.-метод. конф. Полтава, 1994. С. 42-43.
6. Лигер С. А. Формирование копинг-поведения студентов медицинского вуза и его влияние на личностно-профессиональное развитие врача : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.04. Бишкек, 1997. 191 с.
7. Мудрик А. В. Воспитание в системе образования. *Социализация молодежи в условиях развития современного образования*. Новосибирск : НГПУ, 2004. С. 19-23.
8. Шантуров А. Г. О нравственном и деонтологическом воспитании студентов и врачей на клинической кафедре медицинского института. Иркутск : Восточно-Сибирское книжное издательство, 1982. 32 с.

References

1. Asmalova, M. V. (2018). Problemy vykhovannia y otsiniuvannia moralno-etychnykh yakosteï studentiv medychnykh vyshiv [Problems of education and assessment of moral and ethical qualities of medical students]. *Aktualni pyttannia kontroliu yakosti osvity u vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladakh*: proceeding of the Scientific and Practical Conference. Poltava, 12-15 (ukr).
2. Babenko, P. A. (2009). *Formirovanie tolerantnosti kak professionalnoi kompetentnosti v protsesse podgotovki budushchikh vrachei* [Formation of tolerance as professional competence in the process of training future doctors]. (Candidate of Pedagogical Sciences Thesis). Rostov-na-Donu (rus).
3. Isaieva, O. (2014). Innovatsiinyi pidkhid shchodo kulturno-osvitnoho sere dovyyshcha vyshchykh navchalnykh medychnykh zakladiv osvity [An innovative approach to the cultural and educational environment of higher medical educational institutions]. *Vytoky pedahohichnoi maïsternosti*, 13, 157-162 (ukr).
4. Kartashov, A. I. (2001). *Pedahohichni osnovy rozvytku innovatsiinoho osvitnoho sere dovyyshcha suchasnoho litseiu* [Pedagogical bases of development of innovative

- educational environment of modern lyceum*]. (Abstract of Candidate of Pedagogical Sciences Thesis). Luhansk (ukr).
5. Leshchenko, T. O. (1994). Pro deaki aspekty humanitarnoi pidhotovky studentiv-medykiv [About some aspects of humanitarian training of medical students]. *Humanitarna ta ekolohichna pidhotovka studentiv: theses of proceeding of the Scientific and Methodological Conference*. Poltava, 42-43 (ukr).
 6. Liger, S. A. (1997). *Formirovanie koping-povedeniia studentov meditsinskogo vuza i ego vliianie na lichnostno-professionalnoe razvitie vracha* [Formation of coping behavior of medical students and its impact on the personal and professional development of a doctor]. (Candidate of Psychological Sciences Thesis). Bishkek (ukr).
 7. Mudrik, A. V. (2004). *Vospitanie v sisteme obrazovaniia* [Upbringing in the system of education]. *Sotsializatsiia molodezhi v usloviakh razvitiia sovremennogo obrazovaniia – Socialization of youth in the context of the development of modern education*, 19-23 (rus).
 8. Shanturov, A. G. (1982). *O npravstvennom i deontologicheskom vospitanii studentov i vrachei na klinicheskoi kafedre meditsinskogo instituta* [On the moral and deontological education of students and doctors at the clinical department of the medical institute]. Irkutsk: Vostochno-Sibirskoe knizhnoe izdatelstvo (rus).

МЕДИЦИНСКОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ИНСТИТУТ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ МЕДИЦИНЫ

О. Н. Куценко, Т. Е. Карлова

В статье рассмотрены сущность и особенности медицинского учреждения высшего образования как института формирования профессиональных качеств будущих магистров медицины.

В связи с модернизацией системы образования Украины, вхождением ее в европейское образовательное пространство, особую актуальность приобретает проблема создания в учебно-воспитательном процессе учреждения высшего образования таких условий, которые бы способствовали эффективному формированию профессиональных качеств будущих специалистов.

Для достижения цели в работе используется комплекс методов исследования, а именно: теоретические (анализ, сравнение, обобщение и систематизация научных данных).

Выявлено, что педагогические условия становления и развития профессиональных качеств студенческой молодежи в медицинской сфере предусматривают наличие таких факторов, как: обеспеченность гуманитарно-воспитательной работы; гуманизация и гуманитаризация образования; наличие гуманистической концепции обучения и воспитания; обеспеченность информацией; обеспеченность средствами организации досуга; комфортность образовательной среды; ответственность вуза за подготовку специалиста высокой квалификации; собственные усилия студента по саморазвитию и самосовершенствованию

личности; организация всестороннего взаимодействия культуры и образования; признание человеческой и национальной культуры фактором развития образования; наличие системы социального партнерства.

Отмечено, что во время профессиональной подготовки будущих врачей в медицинском вузе важное значение приобретает личностная подготовка студенческой молодежи, целью которой является формирование как профессионально значимых качеств личности, так и ее гуманистической направленности, психологической культуры, способности к толерантному взаимодействию будущих врачей с пациентами.

Установлено, что медицинское учреждение высшего образования представляет собой воспитательный и образовательный институт, один из микрофакторов социализации личности, отличающийся тем, что первостепенное значение уделяется профессиональному медицинскому образованию во взаимосвязи с формированием у будущих магистров медицины нравственности.

Ключевые слова: медицинское учреждение высшего образования, воспитательный институт, образовательный институт, толерантное взаимодействие, будущие магистры медицинского образования.

MEDICAL INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION AS AN INSTITUTE FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL QUALITIES IN FUTURE MASTERS OF MEDICINE

O. M. Kutsenko, T. Ye. Karlova

The article deals with the essence and features of a medical institution of higher education as an institution for the formation of professional qualities in future masters of medicine.

In connection with the modernization of the educational system of Ukraine and its entry into the European educational space, the problem of creating in the educational process of a higher education institution of such conditions that would contribute to the effective formation of the professional qualities of future specialists becomes especially relevant.

To achieve the aim, a set of research methods is used: theoretical (analysis, comparison, generalization and systematization of scientific data).

It is revealed that the pedagogical conditions for the formation and development of the professional qualities of students in the medical field provide for the presence of such factors as: provision of humanitarian and educational work; humanization and humanitarization of education; the presence of a humanistic concept of upbringing and education; availability of information; provision of leisure facilities; comfort of the educational setting; responsibility of the university for the training of highly qualified specialist; the student's own efforts for self-development and self-improvement of the individual; organization of comprehensive interaction between culture and education; recognition of human and national culture as a factor in the development of education; the presence of a system of social partnership.

It is noted that the personal training of students has become important during the professional training of future doctors at the medical university. The purpose of personal training among medical students is to form both professionally significant personality traits and its humanistic orientation, psychological culture and the ability for tolerant interaction of the future doctors with the patients.

It is established that the medical institution of higher education is an upbringing and educational institute. It is one of the microfactors of personality socialization characterized by the fact that priority is given to professional medical education in conjunction with the formation of morality in future masters of medicine.

Key words: *Medical institution of higher education, upbringing institute, educational institute, tolerance interaction, future masters of medicine.*

Куценко Олеся Миколаївна – викладач кафедри іноземних мов з латинською та українською мовами Державного закладу «Луганський державний медичний університет» (м. Рубіжне, Україна). E-mail: lesenya.kutsenko@gmail.com

Куценко Олеся Николаевна – преподаватель кафедры иностранных языков с латинским и украинским языками Государственного учреждения «Луганский государственный медицинский университет» (г. Рубежное, Украина). E-mail: lesenya.kutsenko@gmail.com

Kutsenko Olesia Mykolaivna – Lecturer of the Foreign, Latin and Ukrainian Languages Department, State Establishment "Luhansk State Medical University" (Rubizhne, Ukraine). E-mail: lesenya.kutsenko@gmail.com

Карлова Тетяна Євгенівна – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри іноземних мов з латинською та українською мовами Державного закладу «Луганський державний медичний університет» (м. Рубіжне, Україна). E-mail: karlovate@gmail.com

Карлова Татьяна Евгеньевна – кандидат филологических наук, заведующая кафедрой иностранных языков с латинским и украинским языками Государственного учреждения «Луганский государственный медицинский университет» (г. Рубежное, Украина). E-mail: karlovate@gmail.com

Karlova Tetiana Yevhenivna – Candidate of Philological Sciences (PhD), Head of Foreign, Latin and Ukrainian Languages Department, State Establishment "Luhansk State Medical University" (Rubizhne, Ukraine). E-mail: karlovate@gmail.com